

Милена М. Ивановић Ковачевић*
Универзитет у Источном Сарајеву
Педагошки факултет у Бијељини
Јовица В. Бунчић
ОШ „Иван Гундулић“
Нови Сад

УДК 811.163.41.09-32 Андрић И.
DOI 10.7251/NSK1602059I
Оригинални научни рад

МУКА ОДРАСТАЊА КАО МОТИВ АНДРИЋЕВОГ ПРИПОВИЈЕДНОГ СВИЈЕТА

***Апстракт:** Један од најчешћих мотива у приповиједном свијету Иве Андрића јесте мука одрастања. Познати писац у оквиру свог опуса инсистира на томе да је дијете по психологији и цијелом духовном животу само човек, који се не мири лако са сазнањем да је свијет „пун зала и неразумљивих одговорности“. Дијете рано бива свјесно окрутности свијета који га окружује, а то сазнање се употпуњује како одраста. У раду анализирамо на који се све начин мука одрастања манифестује и како то дјелује на младо биће, на прагу свијета одраслих.*

***Кључне ријечи:** одрастање, Андрић, приповиједни свијет, самоћа, егзистенција.*

Увод

Иво Андрић у своме дјелу приказује дјетињство најчешће на прустовски начин – успомене изазивају неки предмет, појава или призор, приповједач оживљава дане дјетињства и носталгично се сјећа појединости које су значиле живот.

У склопу Андрићеве поетике дјетињства, у настојању да се покаже колико је оно што се уреже у свијест у раној младости пресудно и одређујуће за каснији живот најилустративнији је текст *Стазе*. „На почетку свих стаза и путева“, каже Андрић у књизи есеја *Стазе, лица, предели*, „у основи саме мисли о њима, стоји оштро и неизбрисиво урезана стаза којом сам први пут слободно проходао“ (Андрић СЛП, 1976, стр. 11). На врлетним вишеградским стазама које „ветар мете и киша пере а сунце окружује и раскужује, на којима се срета само измучена стока и људи ћудљиви, тврда лица“ ту је он „засновао своју мисао о богатству и лепоти света“, живио само од те „убоге среће, од своје вишеградске мисли о богатству и лепоти створеног света“ ходећи по стазама на које га је живот бацао (Исто, стр. 11–12).

Управо овај свијет као боравиште Андрић је описивао и у осталим својим дјелима. Андрић каже: „Све што сам гледао у детињству – људи, ствари и места – све то није никад могло да задовољи моју жеђ за лепотом и савршенством“ (Андрић ЗПП, 1976, стр. 249). У дјетињству, сматра Андрић, душевни живот је „сав од снова и чуђења, од емоционалних напона“ од настојања да се идеално открије у стварности (Леовац, 1962, стр. 115).

* milena.ivanovic@pfb.ues.rs.ba

Ако познајемо пишећу биографију можемо нешто знати о свијету дјетињства представљеном у дјелу, али се тај свијет тиме ни чињенично, ни вредносно, ни естетски, ни симболично, ни идејно не дефинише у потпуности. То је, прије бисмо рекли, добра полазна тачка за анализу.

„Осјећање које је пјесник доживио у стварном животу могло је можда бити тривијално и вулгарно; али кад његов дух постигне ону привилеговану стваралачку тензију коју зовемо инспирација, онда се у његовој умјетничкој активности појављују бљескови и силе помоћу којих се тај сирови материјал квалитативно преображава и остварује универзалну вриједност једног идеалног облика“ (Alonso, 1942, стр. 487).

Потребно је, пак, да прође одређено вријеме до коначног уобличења доживљеног и виђеног у умјетнички израз. Андрић о томе каже: „Између појаве коју запазим и која ме узбуди, и њеног коначног израза, раздаљина бива све већа“ (Андрић ЗПП, 1981, стр. 266).

Мука одрастања као мотив Андрићевог приповиједног свијета

Андрић у својим приповијеткама, како сматра Ђуза Радовић, инсистира на томе да је дијете по психологији и цијелом духовном животу само човјек, који се не мири лако са сазнањем да је свијет „пун зала и неразумљивих одговорности“. Дијете рано бива свјесно окрутности свијета који га окружује, а то сазнање се употпуњује како одраста. И такво дјетињство оставља трајне ожиљке: „Мали људи, које ми зовемо 'деца', имају своје велике болове и дуге патње, које после као мудри и одрасли људи заборављају. Управо, губе их из вида. А кад бисмо могли да се спустимо натраг у детињство, као у клупу основне школе из које смо давно изишли, ми бисмо их опет угледали. Тамо доле, под тим углом, ти болови и те патње живе и даље и постоје као свака стварност“, каже приповједач у приповиједи *Деца* (Андрић, 1988, стр. 52–53).

У прози Иве Андрића детињства су „готово без икакве љубави: запостављена, сиромашна, рано окренута животу и његовој збиљи која у младим бићима, дрхтавим и осјетљивим, оставља неугодне и грубе трагове, чак ожиљке. Андрићеве приповетке о деци одударују од литературе те врсте: у њима су деца озбиљни мали људи, повучени у себе, замишљени, ван бучних, безазлених дечјих игара. Наравно, нису то нипошто прерано сазрели, стармали мислиоци и мудријаши; али су још мање третираны познатим но не и врсним литерарним маниром: као бесловесна створења кадра једино да гутају траљаве бајке и јефтине бомбоне“ (Бандић, 1963, стр. 151).

Андрић без зазора о дједи казује горке и опоре истине, али је његова пажња усредсређенија на њихово трпљење које је манифестовано стрепњом, несаницом и болом. Дјеца су окружена неразумијевањем и ауторитетима у лику родитеља, библиотекара, одраслих уопште, који им ограничавају слободу воље, маште и игре.

Наш нобеловац је знао да детињство није докраја ухватљиво и одредљиво, „да се оно открива и показује у сукобу спољашњих притисака и унутрашњег

отпора (...) да се јавља као противуречност, као читав низ појава које се међусобно искључују, као нешто, дакле, што је могуће схватити само ако смо у могућности да прихватимо супротности као јединство, а да их у исто време не сведемо на једну раван (...) У таквој ситуацији дете живи и поступа без система, стихијски се подајући одређеним делатностима по унутрашњој потреби за акцијом“ (Прелевић, 1989, стр. 21).

Ожиљци из дјетињства годинама не нестају, него се продубљују и придружују се новима. Андрић дјетињство није разлучивао од осталих раздобља живота, оно се, према његовом мишљењу улива у младост, потом у зрелост, па у старост. Андрићеви мали јунаци суочавају се са страхом од наставника, родитеља, другова насилника, носе се са кривицом због учињеног и неучињеног.

Страх као феномен, сматра Сунчица Денић, у свијету књижевности за дјецу категорија је на основу које се драмски и драматично казује прича (Денић, 2005, стр. 106). У приповијести *Књига* Андрић описује управо тај страх, овај пут страх је измаштан, хиперболисан тако да он у једном тренутку постаје мора.

Као мото ове приче Андрић наводи народну пјесму:

„Мој мејтефе, мој велики страху!
Доста ти сам страха поднијела,
Док сам ситну књигу написала“ (Андрић, 2008, стр. 61).

Андрић овдје, највјероватније, мисли на „метафизички, судбински страх од тајне која се пред нама у књизи склапа и веже нас за себе. Страх који носимо у крви детињства, који се у сваком времену изнова надомешта и гомила, у којем се мешају страхови прошлости и они из садашњости и они из будућности“ (Братић, 2000, стр. 330).

И кад се све заврши изненађујуће безболно, без казне због искоричене књиге, траг остаје. „Тако је седео дуго, занесен, погнуте главе, са лактовима одупртим о колена, са грчевито преплетеним прстима, као неки зрео и преморен човек који се потпуно предаје кратким тренуцима одмора и затишја“ (Андрић, 2008, стр. 229). Све је окончано повољно по њега, али његова радост није потпуна: „Радује се, али се вуче улицама као испребијан, као после болести. У грлу му се пење безгласан јецај и ту поиграва са сваким кораком“ (Исто, стр. 229). У вези са приповијетком *Књига*, Радовић каже да Андрић овим текстом каже да „не само делање, чин, него и само маштање или пак избегавање злог дела могу постати кривица, могу донети страх и наметнути казну“ (Радовић, 1962, стр. 87) а „страх од живота и њему ће од малих ногу загорчати најлепше часове, срести га онде где је очекивао, у току силних маштања, најлепше радости“ (Исто, стр. 85).

Постојање страха „показује да понекад постоји огромна несразмера између поступака и њихових афективних последица. Осећање да се урадило нешто непоправљиво, дубоко је везано за људску судбину. То осећање може побудити обична критика, замерка од стране других, самооптуживање. Дубоко је везано за

осећање усамљености или одсуства љубави и подршке: оно се уклапа у осећање беспомоћности и подсећа на прва раздвајања“ (Златовић, 1982, стр. 100).

Страх код дјеце у Андрићевим приповијеткама изазива парализу, кочење. За Андрићев свијет дјетињства пресуднији је психолошки него социјални аспект доживљаја свијета. Психолошки и социјални аспект су повезани у комбинацији узрок – последица, социјално које се огледа у потребама и жељама, скоро увијек неоствареним, резултира психолошким моментом. Туга и страдање долазе јер „сиромаштво разара лепоту и поезију детињства“ (Петровић, 1984, стр. 63). У сновима дјечака Марка у приповиједи *На обали* у свијести се рађа баш прича о рибици која је прогутала златни прстен. То је стара прича коју препричавају сироти по свијету, како би себе нахранили ријечју и љепотом, јер се тиме „рађају слутње о будућности. Долази до сазнања да је прича лек којим се лечи срце од реске боли, лечи човек у човеку, буди оптимизам из песимизма“ (Смиљковић, 2005, стр. 93).

Загонетка страха, загонетка је свих Андрићевих јунака, не само дјеце, већ и самог писца, сматра Стана Смиљковић (Смиљковић, 2005, стр. 94). У међама страха од живота појављује се и жена, која улази у човјеков живот још у дјетињству (*Мила и Прелац*), жена је неко ко пробуди нејасну топлину и приврженост, али и остави ожиљак и рану у свијести (Радовић, 1962, стр. 89). Наги леш утопљене жене који је поплава донијела у двориште изазваће у дјечаковој души немир и непојмљив страх који ће га мучити читав живот и окончати се тек смрћу (*Смрт у Синановој текији*).

Уз страх је нераскидиво везана и кривица. Андрић је свјестан колико сваком дјетету ово осјећање тешко пада, колико га сатире. Одрасли не би требало да дјецу оптерећују овим осјећањем. „Васпитањем би требало од самог почетка сузбијати у детету то болесно осећање кривице, а понекад ми се чини да би такве људе требало кажњавати управо због тих њихових уображених греха и престапа... (Андрић ЗПП, 1976, стр. 112). И још: „Мисао о људској кривици, сама чињеница да може да постоји таква мисао, искључује сваку могућност потпуне среће и трајног мира у људском животу. (...) Јер, могућност постојања човекове кривице претпоставља посве другог човека, великог, моћног, слободног, а он то није и тешко то бива, и само на махове. Та мисао је нешто као казна, и то страшна, за грех који нисмо починили, јер нисмо ни способни да га починимо“ (Исто, стр. 132)

У приповијеткама као што су *Књига*, *Прозор*, *На обали* јасно се види како се дијете тешко носи са овим осјећањем. У приповиједи *Прозор* дјечак осјећа кривицу што се његов отац понаша за заједничким вечерама тако као да читаву породицу кажњава за нешто што нису учинили: „Најпре се тако уздигне, исправи тамна (или се мени чини да је тамна) фигура очева и приђе ми тако близу да од ње не видим право ни њу саму (...) Јер, тада нестане и оца и мене и куће и познатог света. Све пређе у нејасну, до неиздржљивости болну игру“ (Андрић, 2008, стр. 462).

Приповијетка *Књига* преноси сав интензитет кривице која као коб неумољиво прогони дјечака, мучи га и сатире. „Недеље и месеци пролазили су, а догађај са књигом, обичан и незнатан сам по себи, добивао је, стално и све брже, нестварни и аветињски изглед мучне тајне и непоправљиве грешке“ (Андрић, 2008, стр. 227). Дјечак чак долази до мисли о смрти као једином избављењу : „Да умрем – мислио је тада дечак у кревету, стегнутих вилица, сав згрчен – да умрем сада одмах! Умрети, значило би не морати поверавати се никоме, не чекати чуда која неће да дођу, не одговарати за оно за шта ниси крив, не морати никад више ступити пред оног риђег, подругљивог човека. То би значило да нестане мене, али са мном и књига, здравих, оштећених и поправљених, и библиотека и библиотекар, и одговорности, и страха од њих“ (Исто, стр. 227).

Дјеци у њиховим мукама одрастања мало или нимало могу помоћи родитељи и старији. Андрићева дјеца на путу одрастања су усамљена.¹ Такви су и јунаци приповиједака *Прозор*, *Књига*, *Мила и Прелац*, *Деца*, али и приповиједака *На обали* и *Панорама*.

Штавише, дјеци често слиједи казна и за неучињено, па дијете страда и пати у сукобу са свијетом одраслих који му дјелује као начињен да недужнима и нејакима наноси бол.

И вршњаци могу загорчати дјетињство. Окрутне дјечије игре хајке на мале Јевреје које осјетљиву дјечију душу доводе у позицију да мора да бира: да се повинује вољи сурових вођа или чини у складу са својом дубоко хуманом природом која не може нанијети зло недужнима (приповијетка *Деца*). Кад и нису тако окрутне, дјечије игре нису увијек извор радости, него важних и тешких сазнања о томе како је танка граница између игре и збиље, како оружје из игре може да нанесе бол, како игре нема без саиграча – како у самоћи нема ничег осим тјескобе, пустоши и страха, чак и на чудесним мјестима, оазама дјетињства као што је кула, како постоје и неке тајновите и чудне релације између старијег друга и дјевојчице која залута у царство дјечачких игра, чудне игре које припадају свијету одраслих. Какве су то игре, ко их игра и какав траг остављају на дјетињој души сазнајемо из приповијетке *Кула*. Амбијент у који су те игре смјештене (стара турска барутана) на много начина одређује те игре, игре без тог простора не би ни постојале: „На једној страни варош са грађанима и чаршијом, са школом, кућом и породицом, а на другој – кула. Цео живот оног првог света био је њему и његовим друговима досадан, изгледао је неважан и нестваран, а прави, главни, истински свет – била је кула са игром и доживљајима које само игра даје, и само у детињству, у доба кад се живи животом својих жеља и тако доживљава све што се жели. А најдубље дечачке жеље, ношене маштом и незадрживим снагама тела које се развија и расте, бирају често за своје поприште забачена, напуштена места и рушевине“ (Андрић, 1988, стр. 10).

¹ Самоћа је и пишчева животна прича, стални пратилац, константа и мора која му је тровала дане. „Самоћа је“, каже о Андрићу Мухарем Первић, „била казна његовог живота, али и извор његове литературе“ (Первић 1962, стр. 226).

Ни први пољубац није лијепо искуство, није ни налик ономе што устрептало срце очекује у вријеме првих симпатија. Марко, јунак приче *На обали*, дуго машта о пољупцу са необичном дјевојчицом, чиновничком кћери, странкињом Розом Калином, а оно што услиједи је нелагодно, пуно сметњи и нимало чудесно: „Осећа свој нос као сметњу, усне одрвенеле, неће да га слушају. Њена коса, плава, тврда и оштра као метална жица, голица му очи, а он не сме и не може да је уклони, јер и не зна да има руке. А она, као за инат, нит се миче нити шта говори, нит га привлачи нит одбија (Исто, стр. 101).

У овој причи Марко размишља и о камијевској теми апсурда живљења. Његово гесло: „Пливати и испливати“ постаје метафора за читав његов живот у коме треба окренути леђа и маштањима, и свему ономе чему се надао а није било, што очекује, а нема изгледа да икада буде и ономе што би можда и пожелио да је живот који живи почему другачији.

Та растрзаност између онога што дијете жели и онога што му живот нуди проблем је који сусрећемо и у причи *Панорама*. Дјечак, јунак приче, преиспитује себе, своје вриједности наспрам оних општеважећих, које не разумије и у које се никако не уклапа. Стварни свијет са живим људима који функционише на принципу људског неразумијевања и по диктату силе, власти, новца и рачуна, сушта је супротност његовом кога краси богатство, љепота и радост, али који је само слика.

Прича о панорами свијета је и прича о стасовању умјетника, прича о томе како механички свијет у сликама који је нудило аустријско предузеће најприје постаје нова реалност талентованог и осјетљивог бића, а онда у њему самом гради могућност стварања нових и нових слика другачијих од оних постојећих, али и нових свијетова. *Панорама* је прича која својом дубоком поетском симболичком подсећа на суштину Андрићевог стваралаштва. „У овој причи човек као да стоји пред самим лицем света“... И овде ћемо се срести са старом и провереном Андрићевом мисли: ништа се у човеку – ни лепо ни ружно – не може догодити изван и независно од његове свакодневне људске стварности“ (Тошовић, 1962, стр. 108).

Душевни живот малих Андрићевих јунака је сав од снова и чуђења, од емоционалних напона, али и од настојања да се идеално пронађе у стварности. У приповиједи *Мила и Прелац* налазимо овакво настојање: тетка Мила је за дјечака идеално биће од кога му свакодневно од саме чињенице да она постоји долази неизмјерна радост. У причи је посебно важан моменат кад дјечак покушава да расвијетли мистерију чудног странца који је дошао у град и који на необичан начин привлачи пажњу његове вољене тетке Миле. Дјечак осјећа да је на неки непознат начин чудни странац њему супарник у љубави према тека-Мили. Разрјешење мистерије шта се то дешава између обожаване тетке и омраженог странца морало је најприје ићи преко разоткривања тајне ко је тај странац. Дјечак прати Прелца по граду и у тренутку који је могао бити пресудан за откривање тајне странца злокобног изгледа дјечак заспе, чиме му заувјек измиче могућност да спозна стварност и ријеши загонетку. Остаје слутња нечег нежељеног што се

одиграва између његове тетке и Прелца и што ће трајно замрачити њен лик у дјечаковим очима. Прелчева смрт исто тако остаје тајна – није јасно како је умро. У приповиједи се наводи како је будући да није био пожељан у кафани, доносио ракију на бедем моста и ту пио, те да су га многи видјели ту прије заласка сунца, „али како је са мраком ударио плусак, он је пошао низ бедем у свој заклон. Тада се морао оклизнути и онако пијан пасти са висине у реку“ (Андрић, 1988, стр. 44). Приповједачу као да није било нарочито важно да објашњава шта се десило са Прелцем. Насупрот ове тајновите, али срамне смрти имамо смрт Ђоркана, вишеградског хамала, бескућника и разбибриге која је смјештена у дане михољског љета и представља прави приказ катарзе, коначног олакшања. У овој приповиједи прелама се читав сноп дилема од метафизичко-емоционалних, преко љубавно-еротских до друштвено-етичких (Вучковић, 1974, стр. 55). Ружна манифестација Ђорканове смрти када му из ушију „тече гној и сукрвица“ преображена је у дјечијој свијести и у њој постаје спиритуализована и лијепа, јер му је Ђоркан био драг, као што су дјеци драги одрасли који то никад не постану, него у души задрже оно суштинско дјечије.

Упоредо са сазнавањем свијета дјечак спознаје и могућа лица тога свијета као добра, али и зла. Лице добра је тетка Мила у којој види „сталну и извесну тачку“ како се у „његовој дечјој свести колебају и мешају границе светова и светови сами“ (Андрић, 1988, стр. 30). Дјечак рјешење за све што не разумије или не може да оправда налази у „срећи од тетка-Миле“. Да постоји и зло лице свијета дјечак открива у мрачном лику Прелца. Он је дошљак, лови градске псе, а кад га повриједи један од уловљених паса, он стегнутих зуба и згрчена лица, обраћајући се право Богу изговара „страшне и тешке псовке, какве дечак никада није чуо, ни пре ни после“. Прелац исказује своје хуљење „као што људи који знају да их нико не гледа и не види изговарају речи усрдне молитве у најтежим тренуцима“ (Исто, стр. 41). Након што види Прелчево лице унакажено од бола и изобличено од зла чијој је манифестацији присуствовао, дјечак се још чвршће везује за ону добру страну оличену у вољеној тетки.

У тренутку кад у Милином оку спази сузу због Прелчеве смрти, дјечак почиње осјећати гнушање и из његове спознаје свијета нестаје биће радости и љепоте, а са њом и нада у постојану одбрану од зла. Прелчеву сахрану дјечак доживљава као да је ријеч о Милиној. За дјечака је она најприје нестала духовно, а након тога је морало да услиједи и физичко нестајање, јер је њено постојање изгубило смисао.

У овој причи и причи *Смрт у Синановој текији* метафизичка питања губе нешто од горке патетике која је повремено била својствена Андрићевим приповиједима. Љубав у причи *Мила и Прелац* манифестује се у финим наговјештајима. Мила је трансцендентална, сублимирани наговјештај и кад је у питању скитница Прелац. Дјечак, наравно, не разумије однос Миле и Прелца, али уочава да тетка њега не примјећује кад се појави скитница. У дјечаку Прелчева драма изазива осјећање кривице пред нечим што није способан да разумије. Младићев „случај“ (његову трагичну људску дилему између глади, мржње и

изгнаности) дјечак доживљава као неку неразумљиву тајну о овом скитници, али и о свијету и људима уопште.

И у приповијести *Смрт у Синановој текији* носилац приповиједачке акције је дјечија свијест. Алидеде, јунак поменуте приче, припадник је дервишког реда који је за живота сматран свецем због своје чистоте, доброте и исправности, у тренуцима кад креће „Богу на истину“ сјећа се догађаја кад је имао десетак година и пронашао утопљеницу у ријечном наносу. Тај догађај је оставио трауму на њега за читав живот а да тога до тренутка свођења рачуна са животом и свијетом и није био свјестан. Како је вријеме одмицало све се претварало у нејасну кривицу којој није могао дати одушка и која ће остати као тајна која му није дала мира данима и годинама. Његова посљедња мисао није била упућена Богу, већ се вратила на давни догађај са утопљеницом и један који се десило касније кад се сакрио у дворишту и није пустио прогоњену жену у текију. Он који је живио у целибату долази до страшне спознаје да жена стоји, као капија, на излазу као и на улазу овога свијета (Андрић СП, 2008, стр. 160) и да он од људске суштине није нити је икако могао побјећи.

И судбину Рајке Радаковић, јунакиње романа *Госпођица*, одредио је догађај из дјетињства, очев аманет да ради и посебно – штеди. У петнаестој години, „на мрачној тачки, са горким тренутком“ газда-Обреновим банкротом и страшним завјетом штедње покопан је и њен живот. „Твоји приходи не зависе само од тебе него од разних других људи и околности, али твоја штедња зависи једино од тебе. На њу треба да иде сва твоја пажња и сва твоја снага. Ту мораш бити немилосрдна према себи и према другима (...). Ја сам у свом животу другачије мислио и противно радио. Зато сам и пропао...“ (Андрић Гс, 1976, стр. 27) Сав Рајкин каснији живот био је усмјерен само за мишљу да освети и покаје оца, а сва њена трагика се састојала у наопако схваћеном очевом захтјеву да штеди и не буде лакоумна и неопрезна с људима. „Иницијална тачка из које се развија роман потпуно је у знаку трагике, тачније речено, трагичног неспоразума, а сукоб са свијетом, који доноси нагли преображај, сав је знаку потпуног несклада, који трагично језгро обавија хумористичком ауром“ (Поповић, 2012, стр. 26).

Очево искуство претвориће је у заточника новца, у особу која се тврдичлуком брани од живота самога, јер је била отуђена како од најближих, тако и од људи уопште. Андрић каже да за њу није постојало оно дјетињство „за које филозофи и песници кажу да је најсрећније доба људског живота, то безазлено време кад човек не зна ни шта је новац ни напор да се стече, ни одбрана од губитка“. Овај завјет „постао је проклетство, а Рајкина будућност само безуспјешно лијечење трауме понесене из дјетињства“ (Радановић, 1976, стр. 43).

У Андрићевом дјелу постоји још један лик чија је судбина суштински слична Рајкиној. Ријеч је о Николи Роти, тумачу и чиновнику у аустријском конзулату у Травнику, чију судбину је Андрић описао у роману *Травничка хроника*. Он је рођен као дванаесто дијете у сиромашној породици тршћанског обућара. Ситан, блијед, грбав али паметан дјечак се издвајао од своје околине и ускоро је примијећен по способности и почиње да ради у канцеларији бродског

друштва. Ускоро открива да постоји љепши, чистији, богатији свијет, за који му се чинило да је лишен суровости, свађа и грубости којима је био свакодневно изложен у родитељском дому. Он се тада зарекао да ће он живјети другачије или да уопште неће живјети. Међутим, иако успио у каријери, чак и промијенио презиме, па је од рођеног Скарпарота направио ново презиме Рота и тиме се покушао трајно удаљити од свог поријекла, иако са доста прихода и без стварне потребе за жестоком штедњом, он штеди да не би осиромашео, штеди од страха да једног дана неће имати. Мало-помало увиђа да не постоји никакав паралелни свијет који је супротност ономе из његова дјетињства и да се тако лако не може отрести оних дроњака који су га пратили у дјетињству. Проклетство сиромаштва га прати, дјетињство је ударило трајан жиг на његову личност. „Сваким даном спадала је са њега танка позлата некадашњег достојанства и лажне слике и господства (...) заслепљен потпуно својом нездравом мржњом, он није ни примећивао да се нагло мења, да пада и да у том паду брзо прелази уназад цео пут свога дугог и мучног успона“ (Андрић ТХ, 1976, стр. 416). Андрићево мајсторство тумача људске природе је и овдје видљиво, јер хуморна аура наткриљује и лик Николе Роте. Андрићев хумор је битно средство у његовој апаратури чиме је он на трагу Хермана Хесеа и егзистенцијалистичког поимања литературе, односно хумора: „Хумор је једино средство да се синтетизовано захвати и савлада неуротичарски икомлексирана стострука располућеност људске природе, да се подједнако избегне и трагика искључивости и баналност компромиса. Хумор премошћује и сједињује све области људског свесног бића и хармонично спаја њихово зрачење у кристалној призми свог непоколебљивог интегритета и јединства“ (Glušćević, 1977, стр. 12). Сам Андрић је најбоље дефинисао свој хумор: „Хумор који ништа не стоји, ништа и не вреди. Хумористи 'низ длаку', хумористи по поруцбини и не заслужују то име. Иза њиховог хумора нема ни напора мисли ни узбуне осећања, ни огорчења ни жалост, ни протеста, ни ризика“ (Андрић ЗПП, 1981, стр. 221).

Дјетињство битно одређује живот и јунака романа *Омер наша Латас*: Мићо Латас из Јање Горе, као деветогодишњи дјечак осјећа силни несклад између своје скромне садашњости, сиромаштва родитељске куће и жеље за другим и далеким, његов поглед стално је уперен навише, према небу, јер „тако треба гледати, и једино из те перспективе он хоће да гледа, јер тада губи из вида родну кућу и окућницу и заборавља све који га окружује“ (Андрић ОПЛ, 1976, стр. 104). Желећи да промијени своје окружење, а у недостатку других могућности, почиње да бићима и стварима око себе надијева нова имена: „Зекуља, Шаров, Јања Гора, па и његов мали брат Никола, ослобађају се својих јадних, грубих назива и добијају нова, заносна имена која их, бар за тренутак, уздижу, преображавају и чине достојним предела које он сад гледа и великог, слободног и сјајног живота који он у тим пределима живи“ (Андрић ОПЛ, 1976, стр. 147). Он бира свој пут успјеха по сваку цијену, турчи се, доспијева до високог положаја у Турској царевини. За разлику од Мехмед-паше Соколовића он не осјећа обавезу да

помогне своје крају, он и посљедњу нејасну везу са својим извориштем свјесно кида и одриче јој постојање.

Закључак

Познавањем пишчеве биографију можемо нешто знати о свијету дјетињства представљеном у његовом дјелу, али се тај свијет тиме ни чињенично, ни вредносно, ни естетски, ни симболично, ни идејно не дефинише у потпуности. То је, прије бисмо рекли, добра полазна тачка за анализу тог новоствореног фиктивног свијета. У своје дјелу Иво Андрић се често бави дјетињством, а тема муке одрастања је једна од најприсутнијих. Андрић дјетињство не одваја од осталих етапа људског живота, него га посматра као доба кад дијете почиње да страда и пати од свих болова који ће га мучити и касније. За Андрићев свијет дјетињства пресуднији је психолошки него социјални аспект доживљаја свијета.

Андрићева дјеца се рано суочавају са опором стварношћу, суочавају се са апсурдом живљења камијевског типа. Дијете је растрзано између онога што жели и онога што му живот нуди. Лица добра и зла су лица свијета која му се откривају ступајући у свијет одраслих. На том путу одрастања Андрићева дјеца су усамљена, окружена су неразумијевањем одраслих који им мало или нимало не могу помоћи. Страх и кривица су стални пратиоци одрастања и неизмјерна мука дјетета, коју године потисну, али никад потпуно не уклањају.

Извори

- Андрић, И. Гс (1976). *Госпођица*. Београд: Удружени издавачи.
 Андрић, И. ТХ (1976). *Травничка хроника*. Београд: Удружени издавачи.
 Андрић, И. ОПЛ (1976). *Омер-паша Латас*. Београд: Удружени издавачи.
 Андрић, И. СЛП (1976). *Стазе, лица, предели*. Београд: Удружени издавачи.
 Андрић, И. (1981). *Знакови поред пута*. Београд: Удружени издавачи.
 Андрић, И. (1988). *Деца*. Сарајево: Свјетлост, Београд: Просвета .
 Андрић, И. (2008). *Смрт у Синановој текији, у: Сабране приповетке*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Литература

- Alonso, A. (1942). *The Stylistic Interpretation of Literary Texts*. Modern Language Notes, Vol. 57, No7 PP 487–496.
 Бандић, М. (1963). *Иво Андрић: загонетка ведрине*. Нови Сад: Матица српска.
 Братић, Р. (2000). *Писац и документ*, Београд: Рашка школа.
 Вучковић, Р. (1974). *Велика синтеза: о Иви Андрићу*. Сарајево: Свјетлост.
 Gluščević, Z. (1977). predgovor u: Herman Hese, *Stepski vuk* (prevela Sonja Perović). Beograd: Slovo ljubve.
 Денић, С. (2005). *Опште и лично, Огледи о књижевности*. Београд: „Филип Вишњић“, Врање: Учитељски факултет.

Злотовиц, М. (1982). *Страхови код деце*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Леовац, С. (1962). *Иво Андрић*, у: *Критичари о Иви Андрићу* (приредио Петар Џацић). Београд: Нолит.

Первић, М. (1962). *Приповетке Иве Андрића* у: *Критичари о Иви Андрићу* (приредио Петар Џацић). Београд: Нолит, 207–228.

Поповић, Р. (2012). *Горка ведрина истока (Хумор у Андрићевим романима)*. Бања Лука: Арт принт.

Прелевић, Р. (1989). *Андрић и Крлежа као писци детињства*. Бања Лука: Глас

Радановић, Н. (1976). *Огледи*. Сарајево: Свјетлост.

Радовић, Ђ. (1962). *Игра за живот*, у: *Критичари о Иви Андрићу* (приредио Петар Џацић). Београд: Нолит.

Тошовић, Р. (1962). *Реализам Иве Андрића*, у: *Критичари о Иви Андрићу* (приредио Петар Џацић). Београд: Нолит.

Milena Ivanović Kovačević, Jovica Bunčić

GROWING UP PAINS AS MOTIF OF ANDRIĆ'S NARRATIVE WORLD

Summary

One of the most common motifs in the narrative world of Ivo Andrić is the pain of growing up. The famous writer within his stories and novels insists that by psychology and by the entire spiritual life, the child is just a man who is not easily reconciled with the knowledge that the world is "full of evils and incomprehensible responsibility". The child early becomes aware of the cruelty of the world that surrounds him, and this knowledge is becoming more complete as he grows up. This paper analyzes the ways that all the pains of growing up are manifested and how it affects the child, on the threshold of the adult world.

Keywords: *childhood, Andrić, narrative world, loneliness, existence.*